

معیارهای امنیت اقتصادی در نواحی روستایی شهرستان نوشهر با تأکید بر امنیت غذایی

حسن مومنی*

دانشجوی دکترای گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: hassan_momeni679@yahoo.com

واژگان کلیدی: چکیده

توسعه اقتصادی، امنیت غذایی، پایداری روستایی، تنوع شغلی و شهرستان نوشهر.

امنیت در بعد اقتصادی یکی از مهمترین ابعاد امنیت ملی بوده و از اصول اساسی کشورها برای دستیابی به توسعه محسوب می شود. از معیارهای کلیدی در توسعه امنیت اقتصادی، گسترش امنیت غذایی است که ریشه در تولیدات روستایی دارد و افزایش آن پایداری نواحی روستایی را موجب می شود. هدف تحقیق حاضر، بررسی معیارهای مؤثر بر امنیت اقتصادی به ویژه معیار امنیت غذایی در نواحی روستایی شهرستان نوشهر است. روش تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی بوده و جامعه آماری تحقیق را روستاییان شهرستان نوشهر تشکیل می دهد. مجموعاً ۲۲ شاخص در بعد امنیت اقتصادی و از زیر گروه معیارهای امنیت غذایی، رفع فقر، تنوع بخشی، کاهش آسیب پذیری، سازگاری با محیط، کارایی و بهره وری بدست آمد. داده های تحقیق از مرکز آمار ایران کسب شده است. نتایج نشان داد شرایط مناسب نواحی روستایی که از جمله آن وجود منابع طبیعی، بارش منظم و ذخایر گیاهی و جانوری است، از عواملی هستند که در ایجاد توسعه اقتصادی روستایی شهرستان نوشهر نقش کلیدی ایفا می کنند. شهرستان نوشهر با داشتن مرز دریایی از پتانسیل تجارت و مبادله کالا در سطح منطقه ای برخوردار است. وجود دریا و جنگل به جذب گردشگر کمک فراوانی می کند. تمامی عوامل یاد شده در ایجاد اشتغال مؤثر اند و امنیت اقتصادی در نهایت امنیت غذایی نواحی روستایی را تأمین می کنند.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۵/۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۸/۲۸

مقدمه

بیکاری، تورم، اقتصادی نبودن برخی فعالیت های تولیدی، تصدی گری بیش از حد دولت، مهاجرت از روستاها به شهر، رشد حاشیه نشینی و افزایش واسطه گری و فعالیت های غیر مولد و فقدان فرصت های شغلی به حد نیاز، همه و همه از معضلات مطرح در کشور ما است. علت بسیاری از حوادث اجتماعی که در اطراف ما رخ می دهد، فقر و بیکاری و محرومیت از رفاه اجتماعی است. بیکاری و فقر در حالی امنیت را تهدید می کند که دامنه وسیعی از قشر جوان کشور را دربر گرفته و در سایه آن ناهنجاری اجتماعی و شدیدتر از آن جرم به وقوع می پیوندد؛ بنابراین، برای افزایش سرانه امنیت و کاهش بزه و جرم در جامعه قدم نخست برنامه ریزی و استفاده مناسب از امکانات است (شهبازی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۱). رشد و توسعه اقتصادی، بالا رفتن درآمدها و بهبود سطح اشتغال و رفاه حاصل برنامه ریزی صحیح در امور اقتصادی است. توجه به اصول علم اقتصاد مانند حداکثر کردن بازده، صرفه جویی، حداقل کردن هزینه، حداقل کردن استفاده از عوامل تولید و توجه به نیروهای حاکم بر بازار برای اکثریت افراد جامعه فرصت کار و تلاش و امکان اعتلای مادی و معنوی را فراهم می سازد (رشیدی، ۱۳۷۹: ۱۸۱). بی تردید، هیچ عنصری برای تکامل یک جامعه و همچنین شکوفایی استعدادها مهم تر از عنصر امنیت نیست و توسعه اقتصادی، خلاقیت و فعالیت ارزشمند بدون امنیت، امکان پذیر نخواهد بود. نیاز به امنیت، پس از نیازهای فیزیولوژیکی انسان، از اساسی ترین پایه های تشیکل دهنده شخصیت فرد قلمداد می شود. تا زمانی که فرد در زندگی روزمره خود احساس امنیت نکند، هیچ پیشرفتی در طول ساختار شخصیتی خود مشاهده نخواهد کرد (نویدینیا، ۱۳۸۵: ۲۳). بنابراین، هر عامل و پدیده ای که باعث ایجاد اختلال در احساس تعلق و همبستگی اعضای یک گروه یا فرد شود، در واقع هویت آن را به مخاطره می اندازد و تهدیدی برای امنیت قلمداد می شود (Bilgin, 2003: 5).

یکی از معیارهای مؤثر در توسعه اقتصاد، وجود امنیت غذایی است که جزو، اصول نخستین در حفظ سلامت جوامع شمرده می شود. از اینرو با امنیت اقتصادی عجین است. بنابراین، بررسی وضعیت امنیت غذایی جوامع انسانی به خصوص در نواحی روستایی که به صورت مستقیم با تولید مواد غذایی و اولیه در رابطه اند بسیار کاربردی است و شناسایی عوامل مؤثر بر آن اهمیت بسزایی دارد تا بتوان راهکارهای مناسبی برای بهبود وضعیت امنیت اقتصادی بدست دهد (پاکروان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱). نقش تغذیه در سلامت، افزایش کارایی و یادگیری انسان ها و ارتباط آن با توسعه اقتصادی، در تحقیقات جهانی به اثبات رسیده است (Fengying et al., 2010; Carletto et al., 2013 Renzaho & Mellor, 2010). بنابراین، در اولویت بندی هدفهای توسعه هر کشور، دستیابی به امنیت غذایی است (Babatunde & Qaim, 2010). ناامنی غذایی، ارزش های حیاتی و در نتیجه امنیت ملی یک کشور را به خطر می اندازد. خطر ناامنی غذایی، عامل و تسهیل کننده فقر، قحطی، گرسنگی و سبب تهدید جدی یک جامعه می شود. مناطق شمالی کشور ایران با وجود تنوع اقلیمی و شرایط محیطی مانند وجود دریای خزر، جنگلهای هیرکانی، بارش مناسب و ... از وضعیت مساعدی در ایجاد مشاغل مختلف برخوردار است. شهرستان نوشهر جزو مناطق مستعد شمال کشور محسوب می شود که با وجود تعداد زیاد روستا (حدود ۱۳۹ پارچه روستا) از نرخ بیکاری حدود ۱۲.۶ درصدی رنج می برد (فرمانداری شهرستان نوشهر ۱۳۹۵) که این معضل تهدید کننده امنیت شهرستان بوده و ناپایداری نواحی روستایی در آن را به مخاطره می اندازد. بنابراین هدف تحقیق بررسی نقش معیارهای امنیت اقتصادی در شهرستان مذکور است و اینکه کدام عوامل نقش سازنده ای در امنیت اقتصادی شهرستان نوشهر ایفا می کند. از این رو پرسش مطرح در تحقیق این است که تا چه میزان معیارهای مؤثر در امنیت اقتصادی به ویژه معیار امنیت غذایی در نواحی روستایی محدوده مورد مطالعه در نسبت امنیت اقتصادی آن تأثیر گذار است؟

در بررسی مطالعات صورت گرفته (پیشینه تحقیق) عامل امنیت اقتصادی از بررسی محدودی برخوردار بود لیکن در پژوهش‌های انجام شده به نقش معیار امنیت غذایی بیشتر پرداخته شده است ازاینرو به نقش این عامل در امنیت اقتصادی و اجتماعی از دیدگاه‌های مختلف و با بیان نتایج آن اقدام شد.

شهبازی و همکاران (۱۳۹۰) به بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر امنیت اجتماعی با تأکید بر معیارهای اقتصادی پرداخته اند که نتایج نشاد داد شاخص های سهم اقتصاد ایران در تولید جهانی و رشد درآمد سرانه بر میزان جرایم اثر منفی و معنادار داشته است. آثار سه شاخص ضریب جینی، شاخص فلاکت (مجموع دو شاخص میزان بیکاری و تورم) و شاخص اعتماد با یک وقفه نیز مثبت و معنادار بوده است و با افزایش شکاف درآمدی، ضریب جینی، بیکاری و تورم و کاهش اعتماد مردم در کشور، میزان جرایم افزایش می یابد و در نتیجه از امنیت اجتماعی کاسته می شود.

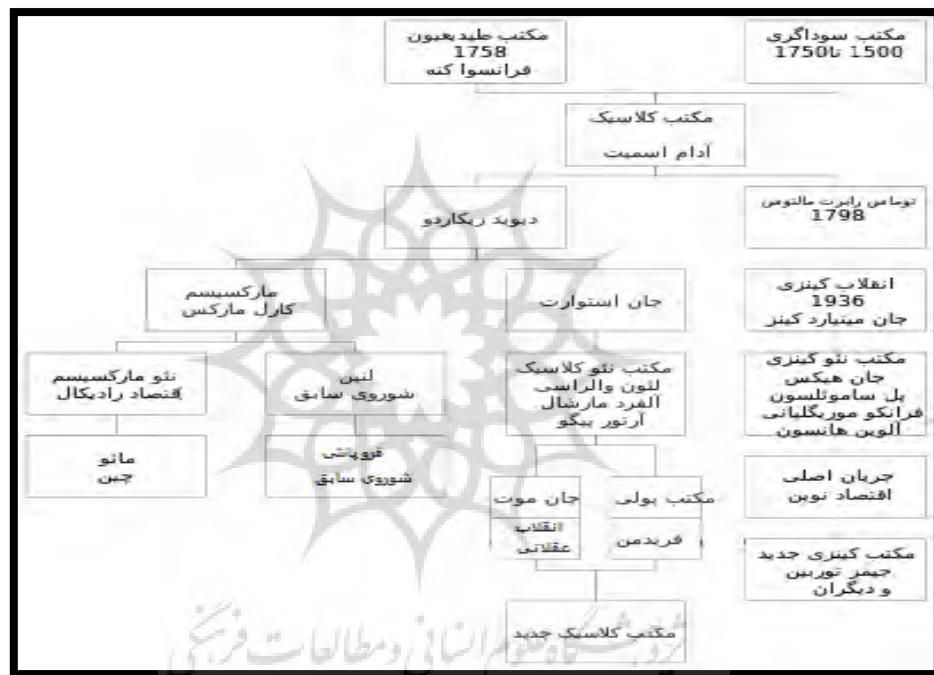
اردکانی و سالم (۱۳۹۳) نقش نگرش جامعه میزبان به آثار محیطی و اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی را با تأکید بر شاخص های امنیت غذایی و اقتصادی در استان یزد مورد تحلیل قرار داده اند که نتایج بیان کننده این است که کارکرد گردشگری بر روی بعضی از زیر شاخص های امنیت غذایی از قبیل افزایش درصد اشتغال جمعیت فعال، افزایش سطح درآمد، افزایش مصرف سرانه مواد غذایی، کاهش درصد جمعیت مبتلا به سوء تغذیه، بهبود شاخص های وضعیت سلامتی و تندرستی، افزایش رشد بازده محصولات کشاورزی، افزایش درصد جمعیتی که به آب سالم دسترسی دارند، افزایش تنوع غذایی خانواده و بهبود ظرفیت های زیربنایی، اثر مثبت داشته است. همچنین محیط زیست و کارکرد گردشگری آن دارای آثار منفی بر روی بعضی از زیرشاخص های امنیت غذایی مانند: افزایش نرخ متوسط سالیانه باغ زدایی، افزایش تغییر کاربری اراضی، افزایش درصد زمین های در معرض فرسایش، کاهش سرانه اراضی قابل کشت، کاهش میزان دسترسی به منابع آب کشاورزی، افزایش قیمت مواد غذایی و افزایش نابرابری درآمدی بوده است. براساس آماره آزمون کای اسکور، در این زمینه توافق معنی دار بین ساکنان دهستان های فوق وجود دارد.

رستمی و همکاران (۱۳۹۳) بررسی عوامل مؤثر بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی را مورد ارزیابی قرار داده اند و نتایج نشان داد که رابطه مثبت و معناداری بین وضعیت اجتماعی و اقتصادی خانوار با امنیت غذایی خانوارهای مورد مطالعه است، به نحوی که رابطه معناداری بین امنیت غذایی خانوار با میزان درآمد ماهیانه خانوار، جایگاه شغلی پدر، وضعیت دارا بودن تسهیلات زندگی، سطح سواد مادر و بعد خانوار مشاهده شد. همچنین، براساس نتایج نهایی رگرسیون لجستیک، از میان مجموع متغیرهای مورد مطالعه، متغیر جایگاه شغلی پدر خانوار، میزان درآمد و وضعیت دارا بودن اقلام زندگی بیشترین تأثیر را در پیشگویی امنیت غذایی خانوارهای مورد مطالعه داشتند.

پاکروان و همکاران (۱۳۹۳) شناسایی عوامل مؤثر بر امنیت غذایی خانوارهای شهری و روستایی ایران را مورد سنجش قرار دادند و نتایج نشان داد در هر دو مدل شهری و روستایی، متغیرهای تعداد اعضای خانوار و تعداد سرپرستهای باسواد و مشغول به تحصیل خانوار، اثر منفی و معناداری بر امنیت غذایی دارند. همچنین، در مدل روستایی، تحصیلات دانشگاهی به افزایش آگاهی سرپرست خانوار از کیفیت مواد غذایی و بهبود وضعیت امنیت غذایی منجر می شود، اما این متغیر در مدل شهری، اثری منفی بر امنیت غذایی دارد. کشش متغیر درآمد خانوار در مدل شهری (۰/۰۳) کمتر از مدل روستایی (۰/۲) است که اهمیت و جایگاه سیاست های درآمدی در مناطق روستایی را به منظور حمایت از خانوارهای کم درآمد و بهبود امنیت غذایی نشان می دهد. در مناطق شهری نیز کشش پایین درآمدی در احتمال بهبود امنیت غذایی خانوار نشان می دهد ارتقای دانش تغذیه و کاربرد صحیح مواد غذایی، در مقایسه با افزایش درآمد خانوار شهری، اهمیت بیشتری دارد. همچنین،

بررسی سهم درآمدهای کشاورزی نشان می دهد اهمیت این متغیر در مناطق روستایی بیش از مناطق شهری است و بخش مهمی از تأمین امنیت غذایی خانوارهای روستایی را شامل می شود.

در آغاز قرن ۲۱ تضمین حقوق بشر و حداقل امنیت برای جوامع انسانی به یکی از سیاست های عمومی تمامی دولت ها تبدیل شده است (Cerami, 2006, 2, Zedner, 2009, 5, Loader and Walker, 2009,6). نواحی روستایی کشور ما به عنوان سکونتگاه هایی که ۳۰ درصد از جمعیت کشور را در خود جای می دهد مکانی است برای زیست که وجود امنیت لازمه پایداری در آن است (احمدی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲). لذا برخی از نظریه پردازان بر این باورند که بعد اقتصادی محور و اساس توسعه را تشکیل می دهد از اینرو در شکل ۱ نظریه پردازان شاخص در این زمینه به صورت نمودار مورد نمایش قرار داده شده است.

شکل ۱- نمودار نظریه پردازان مطرح در علم اقتصاد

ادبیات رشد اقتصادی که بحثهای زیادی را به خود اختصاص داده است، مطالعات گوناگونی از افرادی مثل جوانینی ۱۹۸۵، کینگ ولین ۱۹۹۳، هاسلاگ و کو ۱۹۹۸، فیس و ابما ۲۰۰۸ یافته های هندراینیس، لولوس و پاپترو ۲۰۰۴، لیانج و تنگ ۲۰۰۵، رافائل ۲۰۰۹ و ... صورت گرفته است که تمامی بحثها حکایت از رابطه ی علی بین توسعه و رشد اقتصادی و اثر مثبت توسعه بر رشد اقتصادی دارد (زارعی بیدسکان و مهرابی بشرآبادی، ۱۳۹۱: ۲). پایه های امنیت اقتصادی در چهار سطح ذیل مورد بررسی قرار می گیرد:

الف) سطح زندگی مناسب و شایسته. به نظر کنت گالبریت در هیچ چیز و مطلقاً هیچ چیز در حد فقر و بی پولی آزادی انسان نفی نمی شود، اقتصاد، فقر را کشنده می داند و حق انتخاب (آزادی) را می گیرد (رشیدی، ۱۳۷۹). سطح زندگی مناسب و شایسته در یک جامعه را می توان با استفاده از شاخص های درآمد سرانه و تغییرات سطح رفاه داخلی نسبت به سطح رفاه خارجی سنجش کرد (نبیلی، ۱۳۸۹). ب) عدالت در توزیع امکانات زندگی یکی از تهدیدهای بزرگ امنیت اقتصادی است به

خصوص جوامع در حال توسعه (معمولاً از شیوه مناسبات اقتصادی و توزیع درآمد ناشی می شود. شکاف های توزیع درآمدی متعدد بحران زا (از جمله شکاف های قومی، جمعیتی و طبقاتی) ناشی از فقدان عدالت توزیع در این گونه جوامع موجب تولید ناامنی می شود. ج) ثبات، پایداری و آرامش ثبات و پایداری اقتصاد و آرامش وضعیت اجتماعی را می توان با استفاده از دو شاخص بیکاری و تورم نشان داد. در واقع، تورم و بیکاری به نوعی نشان دهنده فقدان ثبات و پایداری اقتصادی در جامعه اند. به طور کلی عدالت در توزیع امکانات زندگی را با توجه به معیارهای زیر، قابل محاسبه است:

✓ دسترسی به فرصت های برابر در استفاده از منابع و امکانات؛

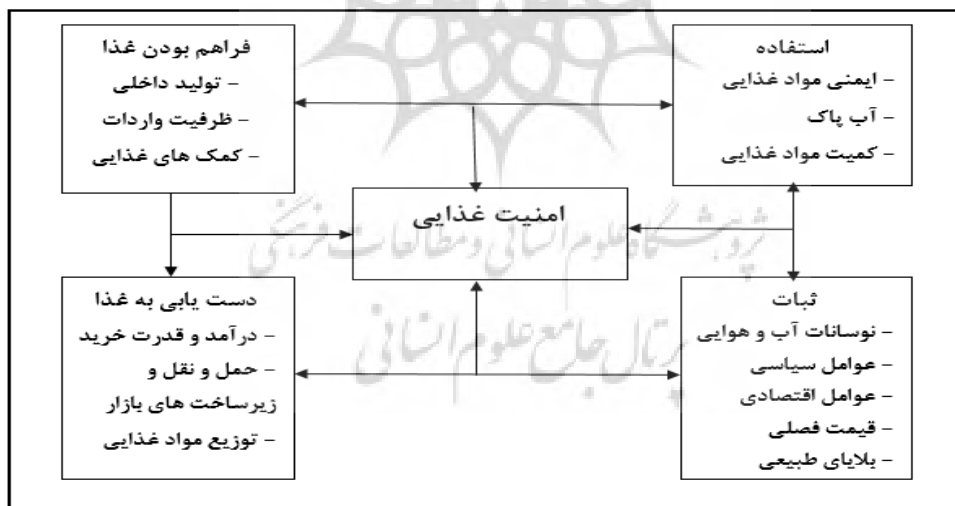
✓ دسترسی برابر به اطلاعات اقتصادی؛

✓ دسترسی برابر به مناصب و موقعیت های اقتصادی؛

✓ امکان فرصت های برابر در فعالیت های اقتصادی؛

✓ توزیع عادلانه ثروت و درآمد.

د) اعتماد عمومی برای نشان دادن شاخص اعتماد عمومی بین مردم از شاخص سهم غیرنقدی ترکیب نقدینگی در کشور استفاده می شود. از آنجایی که عدم امنیت غذایی رابطه مستقیمی با امنیت اقتصادی دارد و نبود امنیت اقتصادی نیز موجب کاهش شدید امنیت غذایی می گردد و در مجموع عملکرد مناسب آن موجب توسعه اقتصادی می گردد در این رابطه چهار عامل مطرح است که شامل: ۱- فراهم بودن مواد غذایی با تولید به ویژه در نواحی روستایی. ۲- مقدار تولیدات. ۳- ثبات اقتصادی- اجتماعی ۴- دسترسی ها. این عوامل در شکل ۲ ترسیم شده است.

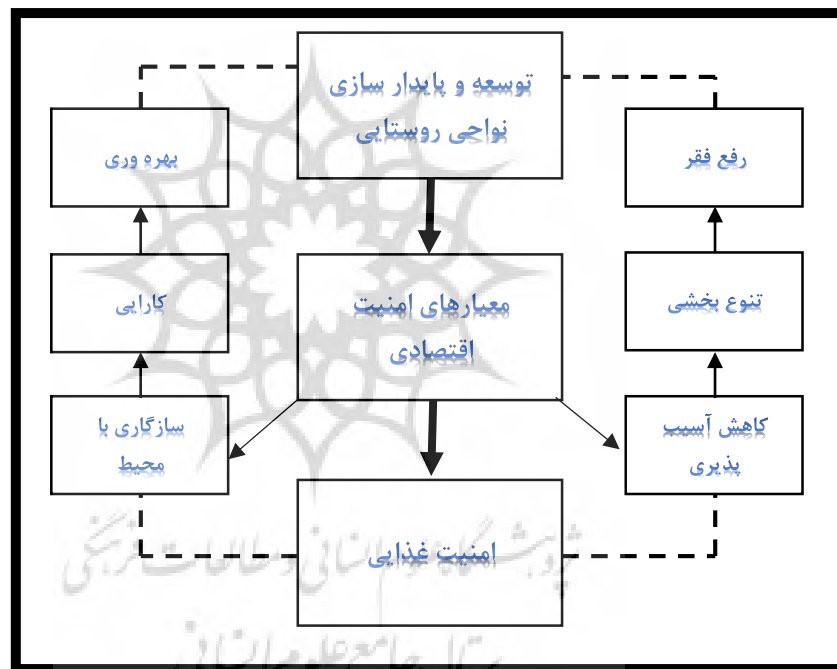

شکل ۲- مدل مفهومی ارکان اصلی امنیت غذایی.

منبع: قدیری معصوم و همکاران ۱۳۹۴.

در بسیاری از کشورها، توسعه روستائی به مثابه راهبردی با اهمیت برای تامین نیازهای اساسی و توزیع بهینه منافع ناشی از توسعه ملی تلقی شده و بدین منظور نیز با شیوه های متعدد، الگوهای متنوعی برای توسعه روستایی تجربه شده که عمدتاً دستاوردهای مطلوبی نداشته و هنوز نیز سهم جوامع روستایی جهان سوم از توسعه و پیشرفت بسیار اندک است و اکثر فقرای

این کشورها یا در روستاها بسر می برند و یا شهرنشینانی عمدتاً حاشیه نشین با منشاء روستایی بوده اند. بانک جهانی سرانجام به این باور رسیده که توسعه روستایی، راهبردی برای بهبود زندگی اجتماعی و اقتصادی روستاییان فقیر و تلاشی همه جانبه برای کاهش فقر است که بویژه با افزایش تولید و ارتقاء بهره وری در محیط روستائی میسر می گردد. توسعه روستایی با نوین سازی جامعه روستایی بایستی این جامعه را از انزوای سنتی بیرون آورد و با اقتصاد ملی همراستا سازد. به همین جهت توسعه روستائی تلاشی فراگیر است که به محدوده یک بخش خلاصه نمی شود و کلیه بخش ها و زمینه های اقتصادی و ... را در بر می گیرد. اما در ایران عمران و توسعه روستایی به مقوله ای سهل و ممتنع تبدیل گشته است. سهل، زیرا روستاها هنوز بخش عمده ای از جمعیت را در خود جای داده اند، نقشی قابل توجه در تامین امنیت غذایی و تولید ایفا می کنند و آماده پذیرش وظایفی جدی تر در اقتصاد کشور هستند، زیرا این مناطق فاقد اسناد مدیریتی در سطوح مختلف می باشد و در نظام برنامه ریزی، تصمیم سازی و تصمیم گیری کشور جایگاهی قابل اعتنا و نسبت به توسعه آنها اعتقادی بنیادین وجود ندارد. از کارگزاری آموزش دیده و معتقد به توسعه روستایی، در سطحی وسیع بهره نمی برند.

شکل ۳- مدل مفهومی (فرآیندی) تحقیق

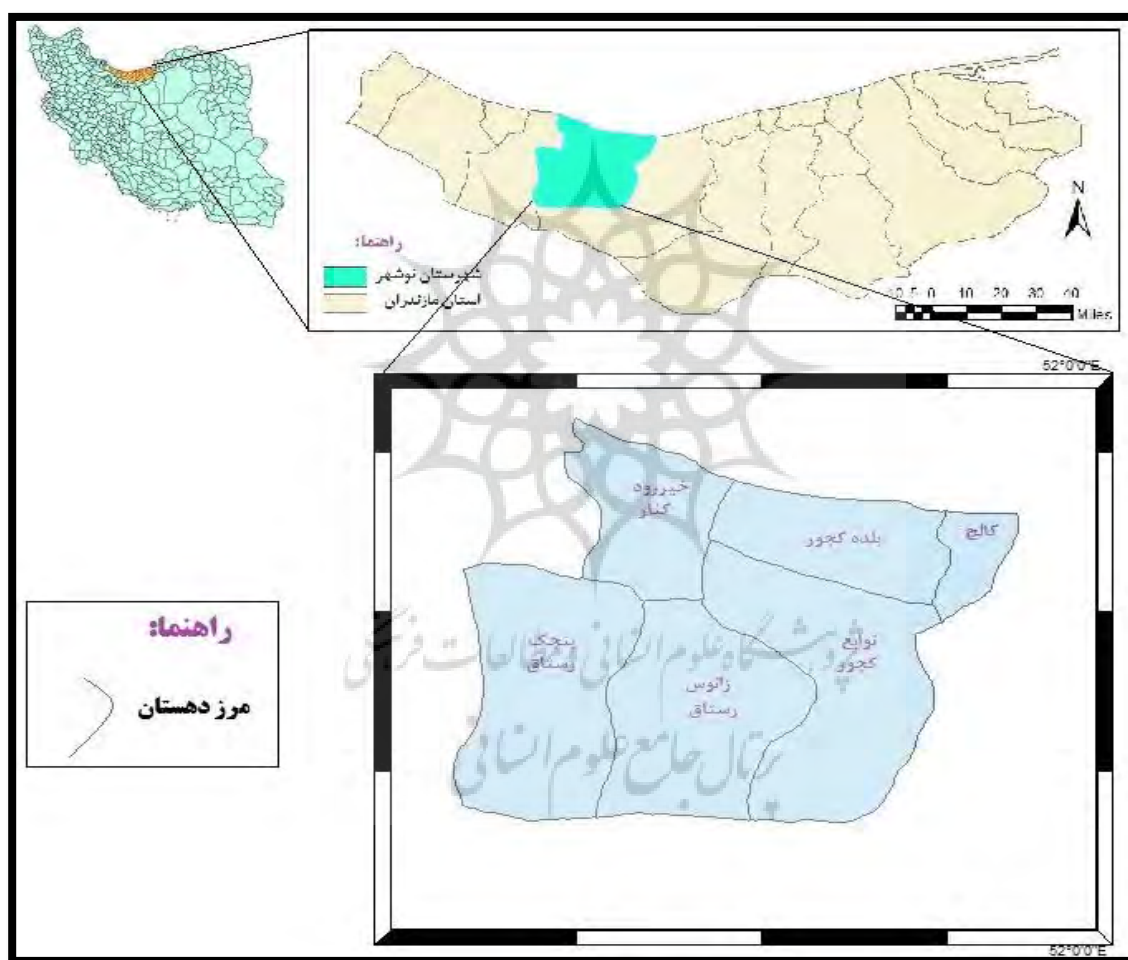
مواد و روشها

روش تحقیق حاضر توصیفی- تحلیلی است و جامعه آماری تحقیق را روستاییان شهرستان نوشهر تشکیل می دهند، این شهرستان شامل شش دهستان است. شاخص های تحقیق از معیارهای اصلی تحقیق استخراج شد و روایی آن توسط خبرگان علم جغرافیا مورد تأیید قرار گرفت، سپس به منظور بررسی و مقایسه معیارهای امنیت اقتصادی در سطح دهستانهای شهرستان نوشهر داده های مورد تحلیل از نهادها و سازمان مربوطه مانند مرکز آمار ایران بدست آمد و پس از کسب داده ها اقدام به یکدست سازی (نرمال سازی) آنها شد و به منظور سهولت و دقت در فرآیند تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS و با آزمون میانگین یک جامعه مورد بررسی قرار داده شد. تکنیک بررسی شاخص های تحقیق با روش منحنی خاص- ایزارد انجام

گردید که در آن به ارزیابی معیارهای امنیت اقتصادی پرداخته شده است. همچنین برای تهیه نقشه های مورد نیاز در تحقیق از نرم افزار GIS استفاده شد.

شهرستان نوشهر یکی از ۱۹ شهرستان استان مازندران است. این شهرستان با وسعت ۱۷۱۷.۵ کیلومتر مربع معادل ۷.۲۳ درصد مساحت استان مازندران را تشکیل می دهد نوشهر دارای دو قسمت آب و هوایی جلگه ای معتدل - مرطوب و کوهستانی - سرد و نیمه مرطوب می باشد. مقدار متوسط بارندگی سالانه طی دوره آماری در شهرستان نوشهر حدود ۱۲۸۰ میلیمتر است. اقتصاد این شهرستان بر پایه کشاورزی و صنعت گردشگری استوار است. بر اساس آمار سال ۱۳۹۰ این شهرستان دارای ۱۲۸۶۴۷ نفر جمعیت است. موقعیت جغرافیایی شهر نوشهر در ۳۶ درجه و ۳۶ دقیقه عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۳۱ دقیقه طول شرقی قرار دارد (فرمانداری شهرستان نوشهر ۱۳۹۵).

شکل ۴- موقعیت شهرستان نوشهر در استان مازندران.

شهرستان نوشهر از شمال به دریای خزر و هم مرز با برخی از کشورهای آسیای مرکزی است. این شهرستان دارای دو بخش مرکزی و کجور، سه شهر با عنوان نوشهر، کجور و پول است همچنین ۱۳۹ پارچه روستا را شکل داده که در جدول شماره ۱ یک تقسیمات آن ذکر گردیده است.

جدول ۱- تقسیمات شهرستان نوشهر

نام بخش	نام شهر	نام دهستان	تعداد روستا
		دهستان بلده کجور	۲۶
مرکزی	نوشهر	دهستان خیرودکنار	۲۳
		دهستان ونوش (کالج)	۲۶
کجور	کجور	دهستان پنجک رستاق	۲۱
		دهستان توابع کجور	۲۶
		دهستان زانوس رستاق	۱۷

منبع: شهرداری نوشهر ۱۳۹۵.

یافته‌های تحقیق

در بررسی آمار استنباطی مجموعاً ۲۲ شاخص در بعد امنیت اقتصادی و از زیر گروه معیارهای: امنیت غذایی، رفح فقر، تنوع بخشی، کاهش آسیب پذیری، سازگاری با محیط، کارایی و بهره وری بدست آمد که مقدار هر شاخص از نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰ کسب شده است. داده های تحقیق پس از تعیین مقدار شاخص ها در جدول شماره دو قرار داده شد.

جدول ۲- تقسیمات شهرستان نوشهر

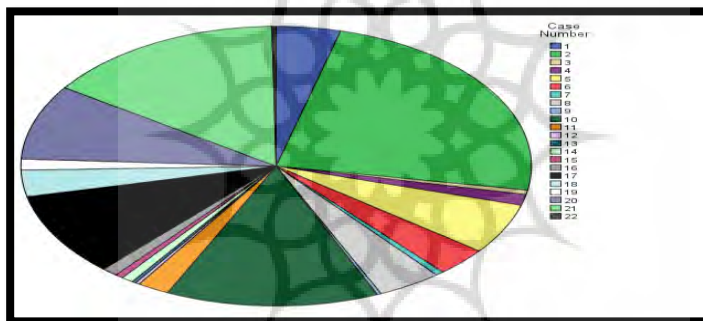
ردیف	معیار	شاخص	مقدار(درصد)
۱	امنیت غذایی	نسبت جمعیت روستاییان شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۱۶/۹
۲	امنیت غذایی	نسبت جمعیت فعال روستاییان شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۹۳
۳*	امنیت غذایی	نسبت جمعیت زیر ۱۵ سال روستاییان شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۲
۴*	امنیت غذایی	نسبت جمعیت بالای ۶۵ سال روستاییان شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۵
۵	امنیت غذایی	نسبت جمعیت مردان شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۲۳/۶
۶	کارایی	میزان مهاجر وارد شده جویای کار در شهرستان نوشهر به نسبت دیگر شهرستانهای استان مازندران	۱۳/۱
۷	کاهش آسیب پذیری	نرخ رشد شهرستان نوشهر	۱/۶۶
۸	امنیت غذایی	نسبت متولدین نقاط روستایی شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۱۶/۸
۹	امنیت غذایی	نسبت توزیع جمعیت در شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۱/۳
۱۰	بهره وری	نسبت شاغلین ۱۰ ساله و بیشتر نقاط روستایی شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۵۳
۱۱	تنوع بخشی	نسبت شاغلین ۱۰ ساله و بیشتر نقاط روستایی در بخش کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۸/۴
۱۲	تنوع بخشی	نسبت شاغلین ۱۰ ساله و بیشتر نقاط روستایی در استخراج معدن شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۰/۷
۱۳	تنوع بخشی	نسبت شاغلین ۱۰ ساله و بیشتر نقاط روستایی در کشت و صنعت شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۰/۶۵
۱۴	تنوع بخشی	نسبت شاغلین ۱۰ ساله و بیشتر نقاط روستایی در انرژی شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۳/۵
۱۵	تنوع بخشی	نسبت شاغلین ۱۰ ساله و بیشتر نقاط روستایی در منابع آب شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۱/۷

ردیف	معیار	شاخص	مقدار(درصد)
۱۶	تنوع بخشی	نسبت شاغلین ۱۰ساله و بیشتر نقاط روستایی در خدمات تأمین جا و غذا شهرستان نوشهر به دیگر شهرستانهای استان مازندران	۴/۵
۱۷	سازگاری با محیط	نرخ مشارکت اقتصادی در شهرستان نوشهر	۳۸/۴
۱۸*	رفع فقر	نرخ بیکاری در شهرستان نوشهر	۱۱/۸
۱۹	کارایی	سهم اشتغال در بخش کشاورزی	۵/۳
۲۰	کارایی	سهم اشتغال در بخش صنعت	۳۴/۶
۲۱	کارایی	سهم اشتغال در بخش خدمات	۶۰/۱
۲۲	کاهش آسیب پذیری	تعداد فرصت های شغلی نسبت به کار گمارده شده ها در شهرستان نوشهر	۰/۵

منبع: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰. *نماد شاخص منفی.

شاخص های جدول ۲ بر اساس آمار نامه های مرکز آمار ایران تهیه شده است و نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰ را پوشش می دهد، سنجه های بدست آمده، آمارهای مربوط به استان مازندران و به ویژه شهرستان نوشهر است. پس از تعیین شاخص های تحقیق، نسبت مجموع آن در نمودار دایره ای ترسیم شد که در شکل شماره پنج به نمایش در آمده است.

شکل ۵- نمودار نسبت تعیین مقدار ۲۲ شاخص تحقیق

به منظور بررسی شرایط داده های بدست آمده، آزمون میانگین یک جامعه تهیه شد. که نتایج آن در جداول ۳ و ۴ قرار دارد. بدین سان در بررسی امنیت اقتصادی شهرستان نوشهر با مجموع ۲۲ شاخص میانگین ۱۷/۹ است که از مقدار ۱۰۰ کوچکتر است و در آمار استنباطی آزمون نیز باید تأیید گردد. انحراف معیار آزمون نیز ۲۴/۰۵ است، همچنین خطای معیار میانگین عدد ۵/۱۲ را نشان داد.

جدول ۳- شرایط آمار توصیفی آزمون

خطای معیار میاگین	انحراف معیار	میانگین	جمع شاخص
۵/۱۲	۲۴/۰۵	۱۷/۹	۲۲

بر اساس آزمون میانگین یک جامعه در جدول ۴ مقدار آماره ۳/۹ و درجه آزادی ۲۱ است. سطح معناداری آزمون ۰/۰۰۲ بدست آمد که از نسبت پایینی برخوردار است. اختلاف میانگین نیز ۱۷/۹ حاصل شد که در تأیید مقدار میانگین جدول ۳ است.

همچنین فاصله اطمینان درصدی آزمون بین اعداد $7/20$ و $28/5$ قرار گرفته است. به دلیل اینکه عدد صفر در این فاصله قرار نمی‌گیرد میانگین نمی‌تواند ۱۰۰ باشد. بنابراین بر اساس این دو مقدار می‌توان بازه اطمینان برای جامعه را اینگونه شرح کرد:

$$7/20 \leq \mu - x \leq 28/5$$

جدول ۴- آمار استنباطی تحقیق

مقدار	درجه	سطح	اختلاف	سطح خطای ۵٪		امنیت اقتصادی
				حد بالا	حد پایین	
۳/۹	۲۱	۰/۰۰۲	۱۷/۹	۷/۲۰	۲۸/۵	آماره

معیارهای امنیت اقتصادی بر مبنای داده‌های تحقیق (جدول ۲)، از آمارنامه‌های سازمان‌های آماری تهیه شده است. در این رابطه برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش منحنی ایزارد بهره گرفته شد. از اینرو میزان معیارهای امنیت غذایی، رفع فقر، تنوع بخشی، کاهش آسیب پذیری، سازگاری با محیط، کارایی و بهره‌وری با توجه به زیر گروه‌ها، که در جدول ۵ مشخص شده‌اند مورد تحلیل واقع شد، که مجموع زیر گروه‌ها با کسر شاخص‌های ناسازگار از شاخص‌های سازگار (شاخص‌های ناسازگار یا منفی به صورت شاخص ستاره دار در جدول ۲ مشخص گردید) بدست آمده است، در ادامه فراوانی تجمعی هر یک از معیارها اندازه‌گیری شد و درصد فراوانی تجمعی آن محاسبه گشت در نهایت امتیاز هر یک از معیارها با توجه به پایه قرار گرفتن معیار امنیت غذایی بدست آمد، که معیار کارایی با درصد فراوانی تجمعی ۳۱ رتبه اول را در بین معیارها کسب کرد.

جدول ۵- تحلیل منحنی ایزارد

ردیف	معیار	میزان	فراوانی تجمعی	درصد فراوانی تجمعی	رتبه
۱	امنیت غذایی	۱۴۴/۶	۱۴۴/۶	۴۰	* معیار پایه
۲	رفع فقر	-۱۱/۸	۱۳۲/۸	-۰/۰۳	۶
۳	تنوع بخشی	۱۹/۶	۱۵۲/۴	۰/۵	۴
۴	کاهش آسیب پذیری	۲/۱۲	۱۵۴/۵	۰/۰	۵
۵	سازگاری با محیط	۳۸/۴	۱۹۳	۱۱	۳
۶	کارایی	۱۱۳/۱	۳۰۶	۳۱	۱
۷	بهره‌وری	۵۳	۳۵۸	۱۵	۲
۷	جمع	۳۵۸	۳۵۸	۱۰۰	-

منبع: تحلیل نگارندگان ۱۳۹۵. * معیار امنیت غذایی به عنوان معیار پایه قرار داده شده است.

بر این اساس معیار امنیت غذایی به عنوان پایه یا مبنا بوده و دیگر معیارهای امنیت اقتصادی با آن مورد ارزیابی قرار گرفته است. طبق یافته‌های بدست آمده به ترتیب معیار کارایی، بهره‌وری، سازگاری، تنوع بخشی، کاهش آسیب پذیری و رفع فقر از بیشترین رتبه برخوردار اند. لذا هر چقدر درصد فراوانی تجمعی معیارها بر اساس معیار پایه (امنیت غذایی) بیشتر باشد میزان همگرایی و رابطه آن با معیار پایه بیشتر خواهد بود. چنانچه این ضریب از مقدار کمتری برخوردار باشد بنابراین همگرایی کمتری را در بر دارد. از اینرو عوامل مؤثر در این رابطه مورد بررسی قرار می‌گیرد. از عوامل مهمی که زمینه ساز تسریع رشد اقتصادی در هر پهنه سرزمینی می‌باشد، شرایط محیطی آن است. هرچند نویسندگان تحقیق بر این باورند که

عامل محیط (جبر محیط جغرافیایی) به تنهایی عامل اصلی در رشد و پیشرفت مناطق مختلف به ویژه نواحی روستایی محسوب نمی گردد لیکن شرایط محیطی موجود در شهرستان نوشهر در پیشرفت و امنیت اقتصادی سطوح مختلف دهستانهای شهرستان بسیار مؤثر بوده است از اینرو در جدول شماره ۶، این شرایط مورد شرح قرار گرفته است:

جدول ۶- شرایط شهرستان نوشهر در ایجاد ویژگی های امنیت اقتصادی

صید انواع آبزیان	صیادی و شکار		
شکار پرندگان بومی و مهاجر			
صادرات انواع کالا از طریق بنادر		وجود دریا	
گردشگری دریایی	تجارت		
استخراج میعانات نفتی و فروش آن از راه دریا			شرایط محیطی
تولید انواع محصولات زراعی	کشاورزی		ایجاد کننده امنیت اقتصادی
پرورش گیاهان استراتژیک مانند: برنج، چای و ...		بارش مناسب	
تولید مواد اولیه و خام و تولیدات زراعی			
تولید مواد اولیه و تبدیلی مانند: قطعات صنعتی	صنعت		
استخراج مواد معدنی به ویژه از رسوبات رودخانه ای			
اکوتوریسم یا طبیعت گردی	گردشگری		
تولید چوب های صنعتی	تولیدات چوبی	وجود جنگل	
پرورش نهال های تجاری			
وجود مرز دریایی با سایر کشورها	مرز شهرستان		
وجود پادگانهای نظامی به ویژه نیروی دریایی	مراکز نظامی	احساس امنیت	سایر شرایط
وجود جاده ها و خطوط ریلی		و	
بنادر و کشتیرانی- فرودگاه	دسترسی ها	امنیت اجتماعی	

شرایط محیطی در سطح شهرستان نوشهر موجب شده است که تنوع مشاغل در آن بسیا زیاد باشد، وجود دریای خزر در سواحل مرزی شهرستان نوشهر، اقلیم معتدل و مرطوبی را به همراه بارش مناسب و منظم سالانه در شهرستان به وجود آورده است. بنابراین وجود منابع طبیعی سبب ایجاد پوشش مناسب گیاهی و حتی جانوری در فضای شهرستان است. از اینرو روستاهای واقع در سطح شهرستان که با توجه به محدودیت های زمین و پیشروی شهرها، در آن ادغام شده و تقریباً فواصل بین نواحی روستایی با مراکز شهری (از بین رفته) بسیار اندک است، از شرایط مناسب محیطی و منابع خوب طبیعی بهره مند است، در شکل شماره ۶ شمعی از شرایط مناسب شهرستان نوشهر به تصویر کشیده شده است.

شکل ۶- تنوع محیطی، وجود دریا و جنگل برای صید و شکار، تولید و پرورش محصولات و منابع غذایی متنوع

بنابراین شرایط مناسب محیطی و برخورداری نواحی روستایی از منابع طبیعی متنوع موجب شده است شهرستان نوشهر در سطح استان مازندران از جایگاه مناسب امنیت اقتصادی در سکونتگاه های روستایی برخوردار گردد. مجموع عوامل ذکر شده بیانگر توزیع مناسب اشتغال در سطح شهرستان نوشهر است که به وجود آورنده بازارهای عرضه محصولات کشاورزی و توزیع آن در بازارهای محلی و دائمی- موقت، ایجاد مبادلات تجاری در پراکندگی استان و با سایر استانهای همجوار حتی کشورهای هم مرز از طریق بندر کشتیرانی نوشهر اشاره نمود. ایجاد فضاهای طبیعی و مفرح در سواحل دریا و مناطق جنگلی رشد گردشگری را سبب شده است که در تصویر شماره ۷ نمونه هایی از آن قرار داده شده است:

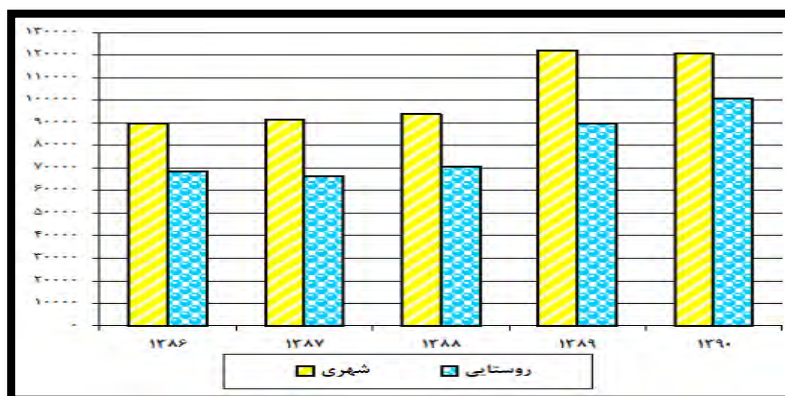

شکل ۷- وجود بازارها و گسترش مشاغل تجاری، صنعتی و گردشگری

از عوامل مورد بررسی دیگر که نقش مؤثری در ارتقاء سطح امنیت اقتصادی و به طبع امنیت غذایی خانوارهای روستایی دارد عامل هزینه های خانوار روستایی است که به نسبت درآمد سهم عمده ای در امنیت اقتصادی و در نتیجه امنیت غذایی این جوامع دارد. بهبود شرایط اقتصادی همراه با پایداری اشتغال فراهم می گردد از اینرو در شکل شماره ۸، با ترسیم نمودار

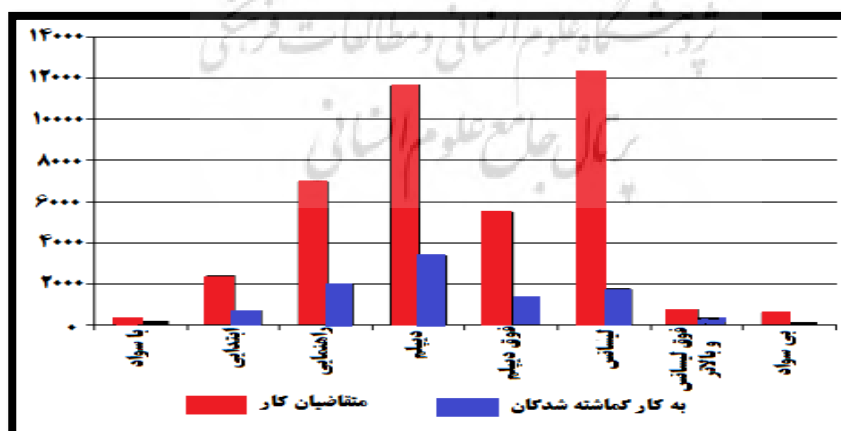
متوسط هزینه های خانوار در سطح روستا و شهرهای استان مازندران طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۸۶ مورد بررسی قرار گرفته است:

شکل ۶- نمودار متوسط هزینه خانوار (هزار ریال) در سالهای ۱۳۹۰-۱۳۸۶ در استان مازندران.

منبع: نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰.

طبق نمودار شماره ۶ متوسط هزینه خانوار روستایی، از سال ۱۳۸۸ تا سال ۱۳۹۰، همواره رشد داشته و از میزان ۶۷۰۰۰ هزار ریال روزانه به ۱۰۰۰۰۰ هزار ریال روزانه در سال ۱۳۹۰ رسیده است. از عوامل مورد بررسی دیگر در راستای تحقیق عامل رفح محرومیت در سکونتگاه های روستایی ایران و ارتقاء سطح امنیت اقتصادی در سطوح مختلف استانی است که با شرایط سواد و میزان آموزش در ارتباطی مستقیم است. اما همواره میزان سواد با بدست آوردن شغل (حداقل در بخش استخدامی و مشاغل دولتی) همسو نیست لیکن نمودار متقاضیان کار و تعداد به کارگماردشدگان در سطح استان مازندران نشان داد به صورت متوسط تنها ۱۵ درصد از متقاضیان کار در کل سطوح تحصیلی بکار گمارده شده اند (شکل ۷).

شکل ۷- نمودار متقاضیان کار و افراد به کارگمارده شده به نفر بر حسب میزان سواد در استان مازندران.

منبع: نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰.

بحث و نتیجه گیری

نتایج بدست آمده تحقیق در دو گروه قابل تقسیم بندی و بررسی است: الف) آزمون جامعه تک نمونه به منظور محاسبه میانگین شاخص های تحقیق صورت گرفت و حد بالا و پایین مقدار شاخص ها محاسبه شد که بیشتر جنبه اطمینان بخشی از صحت معیارهای تحقیق است. ب) در تجزیه و تحلیل داده ها با روش ایزارد، محاسبه فراوانی تجمعی و درصد فراوانی بدست آمد و در نهایت عامل ها با مقایسه عامل پایه (امنیت غذایی) ارزیابی شدند و رتبه های عوامل بدست آمد نشان داد که عامل کارایی بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده است. از اینرو ارائه نتایج تحقیق به این شرح است؛

شرایط مناسب نواحی روستایی که از جمله آن وجود منابع طبیعی، منابع آب و ذخایر گیاهی و جانوری است همگی از عواملی هستند که در ایجاد توسعه اقتصادی نواحی روستایی شهرستان نوشهر نقش کلیدی ایفا می کنند. شهرستان نوشهر با داشتن مرز دریایی از پتانسیل تجارت و مبادله کالا در سطح منطقه ای برخوردار است. وجود دریا به جذب گردشگر (تا جایی که سالانه پذیرای بیش از ۱۷ میلیون مسافر داخلی و خارجی است) کمک بسیاری کرده و صیادی را رونق می بخشد، تمامی عوامل یاد شده در ایجاد اشتغال مؤثر اند و امنیت اقتصادی در نهایت امنیت غذایی نواحی روستایی را تأمین می کنند. به طور کلی شرایط موجود شهرستان نوشهر در سطح استان مازندران نشان میدهد که این شهرستان از جایگاه مناسب امنیت اقتصادی برخوردار است و مقایسه معیارهای تحقیق از حد متوسط و خوب شهرستان نوشهر با دیگر نواحی استان قابل ذکر است.

منابع

- احمدی منیژه، چراغی مهدی، ولایی محمد (۱۳۹۳) تحلیل عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی در نواحی روستایی، با تأکید بر سرمایه اجتماعی مطالع موردی: دهستان مرحمت آباد میانی، شهرستان میاندوآب. فصلنامه مسکن و محیط، روستایی شماره ۱۴۷.
- ایمنی، سیاوش (۱۳۸۷) ضرورت توسعه روستایی و نقش آن در توسعه ملی.
- بررسی عوامل مؤثر بر امنیت اقتصادی مناطق روستایی مجاور با مرز (مطالعه موردی: دهستان دوست محمد، شهرستان هیرمند) پاکروان محمدرضا، حسینی سید صفدر، سلامی حبیب الله، یزدانی سعید (۱۳۹۴) شناسایی عوامل مؤثر بر امنیت غذایی خانوارهای شهری و روستایی ایران، فصلنامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۶، شماره ۳.
- رستمی فرحناز، شاهمرادی مهنا، بقایی سارا (۱۳۹۲) بررسی عوامل مؤثر بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی مورد مطالعه: روستای کرناچی، شهرستان کرمانشاه، فصلنامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۵، شماره ۴.
- رشیدی، علی (۱۳۷۹) نقش تحولات اقتصادی بر متغیرهای فرهنگی، اجتماعی و اطلاعات سیاسی، نشریه سیاسی اقتصادی، شماره های ۱۸۱ و ۱۸۲.
- زارعی بیدسکان مصطفی، مهرابی بشرآبادی حسین (۱۳۹۱) تاثیر توسعه ی مالی بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی ایران، نشریه تحقیقات اقتصاد کشاورزی، جلد ۵، شماره ۱.
- سالم جلال، مجاوریان مجتبی (۱۳۹۱) بررسی اثر ظرفیت واردات مواد غذایی بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی در ایران، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۴، شماره ۳.
- شهرداری شهر نوشهر دفتر آمار و اطلاعات در سال ۱۳۹۵.
- طیب نیا سیدهادی، محمدی سعدی، منوچهری سوران (۱۳۹۴) تحلیلی بر تأثیر انسداد مرزها بر امنیت پایدار نواحی روستایی پیرامون (مطالعه موردی: روستاهای مرزی شهرستان مریوان) نشریه برنامه ریزی و آمایش فضا، دوره بیستم، شماره ۱.

- عنابستانی علی اکبر ، سعیدی عباس، درویشی حسن (۱۳۹۱) بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی توسعه گردشگری در سکونتگاه های روستایی از دیدگاه گردشگران و روستاییان (مطالعه موردی: دشت ارژن -فارس)، مجله علمی تخصصی برنامه ریزی فضایی، سال دوم، شماره دوم.
- فتاحی اردکانی احمد ، سالم جلال (۱۳۹۳) نگرش جامعه میزبان به آثار محیطی و اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی با تأکید بر شاخص های امنیت غذایی و اقتصادی(مطالعه موردی: استان یزد)، نشریه پژوهش های محیط زیست، سال ۵، شماره ۱.
- فرمانداری شهرستان نوشهر بخش آمار برنامه ریزی شهرستان در سال ۱۳۹۵.
- قدیری معصوم مجتبی، چراغی مهدی، رضوانی محمدرضا (۱۳۹۴) اثرات روابط اقتصادی شهر و روستا بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی مورد شهرستان زنجان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۴.
- مرکز آمار ایران سرشماری نفوس مسکن در سال ۱۳۹۰.
- نجفعلی شهبازی، بهروز صادقی عمروآبادی، سید علیرضا عزیز موسوی (۱۳۹۰) بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر امنیت اجتماعی، فصلنامه آفاق امنیت، سال چهارم، شماره دوازدهم.
- نویدنیا، م (۱۳۸۵) گفتمانی پیرامون امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، سال ۲، شماره های ۴ و ۵.
- نیلی، مسعود (۱۳۸۹)، شاخصه های اقتصادی امنیت اجتماعی از سال ۸۴ - ۴۸ ، گروه امنیت و جامعه، پژوهشگاه علوم انسانی و معارف اسلامی.
- Babatunde, R. O., & Qaim, M., (2010), Impact of off-farm income on food security and nutrition in Nigeria, Food Policy 35 (2010) 303–311.
- Cerami, Alfio , 2006, Worlds of Socio-Economic Security in Western Europe: The Need for Bottom-Up Empowerment, A Human Security Report for Eastern/Western Europe.
- Bilgin, Pinar (2003) Individual and Societal Dimensions of Security ,”Bilkent University Turkey ,Department of International Relation ,International Studies Review 5.
- Renzaho, Andre M.N., and David Mellor (2010), Food security measurement in cultural pluralism: Missing the point or conceptual misunderstanding? Nutrition. 2010 Jan; 26(1): pp 1-9.

پښتونستان ښار علمي او مطالعاتي مرکز
پرتال جامع علوم انساني

پښتونستان ښوونځي
پښتونستان ښوونځي
پښتونستان ښوونځي